

**Karolinska
Institutet**

KAROLINSKA INSTITUTET

Institutionen för kvinnors och barns hälsa

Enheten för reproduktiv hälsa

Barnmorskeprogrammet 90 hp

Kurs: Examensarbete i sexuell, reproduktiv och perinatal hälsa

Grundskollärares upplevelser av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer

- En intervjustudie

-

Primary school teachers' experiences of teaching about sexuality, consent and relationships

- An interview study

Sexuell, reproduktiv och perinatal hälsa, 15 hp
(Avancerad nivå), 2023

Författare:

Gabriela Ortega Jönsson

Leg. sjuksköterska

Barnmorskestudent

Författare:

Lotte Nicolaisen

Leg. Sjuksköterska

Barnmorskestudent

Handledare:

Malin Ahrne

Leg. sjuksköterska

PhD

Examinator &

Granskare

Wibke Jonas

Lektor

Sammanfattning

Bakgrund: Sexuell och reproduktiv hälsa är en mänsklig rättighet och syftar till ett sexuellt och reproduktivt välbefinnande. Undervisning om sexualitet, samtycke och relationer ingår i flera kurs- och ämnesplaner. Läroplanen för sexualitet, samtycke och relationer innehåller undervisning som berör ämnen som hälsa, välbefinnande, samtycke och rättigheter. Mer än hälften av elever anser att de får för lite kunskap om sin sexuella hälsa eller att de inte fått någon undervisning alls.

Syfte: Att undersöka grundskollärares upplevelser av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer.

Metod: Studien har en kvalitativ ansats. Sju semistrukturerade intervjuer med lärare i grundskolan genomfördes. Dataanalysen gjordes enligt Graneheim och Lundmans kvalitativa innehållsanalys.

Resultat: Studiens analys urskilde fyra teman **1) Skolans ansvar, 2) Lärarens kunskapsnivå, 3) Att anpassa sig till eleverna** med följande subteman: *Att känna sina elever och Olika värderingar kring HBTQ, 4) Känslor styr.*

Slutsats: Många olika faktorer påverkar lärarens upplevelse av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. Att undervisa kan kännas roligt, viktigt, utmanande och svårt. En god lärare-elev relation verkar vara gynnsamt för undervisningen. Lärare kan behöva mer stöd i att bemöta elever som uttrycker sig HBTQ-fobiskt.

Nyckelord: *Grundskollärare, Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR), Undervisning om sexuell hälsa, Upplevelse.*

Abstract

Background: Sexual and reproductive health is a human right aimed at promoting sexual and reproductive well-being. Education on sexuality, consent, and relationships is included in various school curricula and subject plans. The curriculum for sexuality, consent, and relationships incorporates teaching on topics related to health, well-being, consent, and rights. More than half of students feel they receive insufficient knowledge about sexual health or have received no education at all.

Aim: To explore primary school teachers' experiences of teaching about sexuality, consent and relationships.

Method: The study has a qualitative approach. Seven semi-structured interviews with elementary school teachers were conducted. Data analysis is based on Graneheim and Lundman's qualitative content analysis

Results: The analysis of the study identified four themes: **1) School's responsibility, 2) Teacher's level of knowledge, 3) Adapting to students** with the following subthemes: *Knowing one's students and; Different values regarding LGBTQ, 4) Emotions lead the way.*

Conclusion: Various factors influence teachers' experiences of teaching about sexuality, consent and relationships. Teaching can be perceived as enjoyable, important, challenging, and difficult. A strong teacher-student relationship appears to be beneficial for teaching. Teachers may require more support in addressing students expressing LGBTQ-phobic views.

Keywords: *Experience, Primary school teacher, Sexual and reproductive health and rights (SRHR), Sexual health education.*

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	II
ABSTRACT	III
BAKGRUND	1
SEXUELL OCH REPRODUKTIV HÄLSA OCH RÄTTIGHETER	1
LÄROPLAN FÖR SEXUALITET, SAMTYCKE OCH RELATIONER	1
UNDERVISNING OM SEXUALITET, SAMTYCKE OCH RELATIONER	2
GRUNDSKOLLÄRARE	3
ATT UNDERVISA	3
PROBLEMFORMULERING	4
SYFTE	4
METOD	4
DESIGN	4
DATAINSAMLING	5
URVAL	5
DATAANALYS	5
ETISKT ÖVERVÅGANDE	6
RESULTATREDOVISNING	7
SKOLANS ANSVAR	8
LÄRARENS KUNSKAPSNIVÅ	9
ATT ANPASSA SIG TILL ELEVERNA	11
<i>Att känna sina elever</i>	11
<i>Olika värderingar kring HBTQ</i>	13
KÄNSLOR STYR	14
DISKUSSION	15
METODDISKUSSION	15
RESULTATDISKUSSION	18
<i>Vikten av relationen mellan lärare och elever</i>	18
<i>Fördelen med erfarenhet i att undervisa</i>	19
<i>Utmaningar att undervisa för elever med olika värderingar kring HBTQ</i>	19
SLUTSATS	21
KLINISKA IMPLIKATIONER	21
FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING	21
REFERENSER	22
BILAGA 1. INTERVJUGUIDE.	27

Bakgrund

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Guttmacher-Lancet-kommissionen för sexuell och reproduktiv hälsa (SRHR) tillkom 2016 och har tagit fram en omfattande, evidensbaserad agenda med prioriteringar för SRHR globalt (Guttmacher institute, 2016). Guttmacher-Lancet-kommissionen påpekar att sexuell och reproduktiv hälsa är en mänsklig rättighet och syftar till ett sexuellt och reproduktivt välbefinnande både fysiskt, psykiskt, socialt och känslomässigt, inte bara avsaknad av sjukdom, skada eller dysfunktion. Det innebär också ett positivt förhållningssätt till sexuell och reproduktiv hälsa. Det bör läggas vikt på kommunikation, njutbara sexuella kontakter och andra aspekter som påverkar det allmänna välbefinnandet (Starrs et al., 2018).

Det är av vikt att erkänna sexuella och reproduktiva rättigheter som utgår från mänskliga rättigheter för att uppnå sexuell och reproduktiv hälsa (Starrs et al., 2018). SRHR syftar till att varje individ ska ha rätt till att fatta beslut om sin egen kropp, rätt till sin kroppsliga integritet, privatliv och ett personligt självbestämmande. SRHR eftersträvar ett tillfredsställande, säkert och njutbart sexliv som ska vara fritt från stigmatisering och diskriminering. Individen ska få välja sina egna sexuella relationer och själv bestämma om och när man ska vara sexuellt aktiv. Individen själv ska få välja om, när och med vem man gifter sig med, samt ha rättigheter att fritt bestämma om, antalet och tidpunkten för att skaffa barn. SRHR uttrycker rättigheter att själv fatta fria val om sin sexualitet, sexuella läggning och könsidentitet. För att uppnå SRHR krävs det att individen under hela sin livstid har tillgång till information, resurser, tjänster och stöd fritt från diskriminering, tvång, exploatering och våld (Starrs et al., 2018).

Läroplan för sexualitet, samtycke och relationer

Läroplanen ligger som grund för all undervisning i skolan. Alla skolor ska följa läroplanen för att kunna försäkra att alla elever får en likvärdig utbildning oavsett vilken skola man går i (Skolverket, 2023a). Läroplanen för sexualundervisning hade förut namnet sex- och samlevnad. År 2022 ändrades läroplanen och ändrade namn till sexualitet, samtycke och relationer (RFSU, 2022). Läroplanen för sexualitet, samtycke och relationer innehåller undervisning som berör ämnen som hälsa, välbefinnande, samtycke och rättigheter. Läroplanen ska även utbilda och ge kunskaper om hedersrelaterat våld och maktstrukturer kopplade till kön, kunskap så att eleven får en stark förmåga att göra medvetna val samt även

kunna kritiskt granska relationer och sexualitet i media som bland annat pornografi (Skolverket, 2023b).

Undervisning om sexualitet, samtycke och relationer ingår i flera kurs- och ämnesplaner. Det betyder att kunskapsområdet ligger som ansvar för flera olika lärare. Genom att kunskapsområdet ingår i flera olika ämnen ger det en helhetsbild av sexualitet, samtycke och relationer. Undervisningen kan ge ett historiskt perspektiv på relationer och förväntningar mellan könen. Sexualitet och relationer kan diskuteras genom hur olika religioner förhåller sig till det samt vad skönlitterära texter berättar om det. Normer kring kön och relationer kan undervisas genom hur det visas i media och på reklam eller hur Sveriges lagstiftning ser på dessa frågor. Skolorna har även ett värdegrunds- och kunskapsuppdrag som arbetar med normer och jämställdhet utöver läroplanen. Undervisning om sexualitet, samtycke och relationer ska anpassas efter elevernas ålder, erfarenheter och intressen. Undervisningen ska ske under trygga förhållanden och med varierande arbetssätt och diskutera de normer och föreställningar som har inverkan på attityder och sexuella beteenden. Personalen ska ha god kompetens och ska få stöd av skolledningen (Skolverket, 2023b).

Undervisning om sexualitet, samtycke och relationer

Folkhälsomyndigheten (2017) publicerade en rapport om Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige som avsåg undersöka kunskap, attityder och beteende bland unga i åldrarna 16–29 år. Rapporten visade att 44% ansåg att de fått för lite kunskap om sin sexuella hälsa och 7% uppgav att de inte fått någon undervisning alls. De ämnen som gav tillräckligt med information och belystes mest var: hur man blir gravid, kunskaper om kroppen samt kunskap om kondomanvändning. De ämnen som belystes minst var: genus, relationer och jämställdhet, hiv samt normer och HBTQ-perspektiv. HBTQ är ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter (Folkhälsomyndigheten 2017). I föreliggande studie används Folkhälsomyndighetens definition på HBTQ från rapporten Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige (2017). En systematisk litteraturoversikt av Pampati et al. (2021) visar att sexualundervisning om unga minoritetsgrupper saknade tillräcklig information om könsidentitet och sexuell orientering. Majoriteten av undervisningen fokuserade enbart på könssjukdomar, graviditet och risker med sex. Skolinspektionen gjorde 2018 en kvalitetsgranskning som visade att många lärare uppgav svårigheter i att undervisa om sex och samlevnad. Granskningen visade att lärare

önskade sig mer faktakunskaper inom normer och HBTQ. Granskningen visade även att få lärare erhöll kompetensutveckling inom sex och samlevnad (Skolinspektionen, 2018).

Grundskollärare

Lärare i grundskolan arbetar med olika ämnesinriktningar och åldersgrupper beroende på vilken utbildning läraren har. I grundskolan är elever 7–16 år. För yngre elever kan lärare undervisa i nästan alla ämnen för samma grupp elever, men färre ämnen för äldre elever. Många grundskollärare arbetar ofta i arbetslag vilket syftar till att flera lärare har ett gemensamt ansvar för ett antal elever. Läroplanen ligger som grund för elevernas mål för kunskaper och sociala och personliga utveckling. Sedan är det lärarens ansvar tillsammans med eleverna att stå för innehållet i undervisningen. Som grundskollärare ansvarar en för att undervisa, svara på frågor och ge eleverna stöd. Andra arbetsuppgifter som grundskollärare har är att tillsammans med andra vuxna och barn skapa en trevlig miljö som på skolgården och i matsalen. Mentorskap och studiehundledning till elever kan grundskollärare också ha som ansvarsområde, det kan vara genom att hålla i utvecklingssamtal och stödja elevens utveckling (Framtidsutveckling, 2023).

Att undervisa

Undervisning och lärande är en omvandlingsprocess av kunskap från lärare till elev. Utbildaren identifierar lärandemål och utvecklar undervisningsresurser och lärandestrategier (Munna & Kalam, 2021). Undervisning och lärande kan ses som en naturlig permanent förändring då förändring tillförs till eleverna av utbildaren genom olika lärandemetoder som att lära sig specifika färdigheter, ändra vissa attityder eller lära sig förstå vetenskapliga lagar (Sequeira, 2012). Skolinspektionen (2020) skriver att undervisningen ska spegla de värden skolan ska förmedla enligt läroplanen. Undervisningen kan genomföras med olika lärometoder som diskussioner och andra arbetsformer för att nå målen med undervisningen. Det finns en vikt i att variera lärandet för att stimulera eleverna. Läraren ska även kunna ge aktivt stöd genom att använda olika lärandestrategier för möjlighet till utveckling hos eleverna. Läraren ska även styra undervisningen på ett välstrukturerat sätt så att elever ansvarar för sin kunskapsutveckling. Som ansvarig lärare ska syfte och mål med det valda arbetssättet och undervisningsinnehållet tydliggöras för att skapa en överblick. Det finns också vikt i att säkerställa att eleverna förstår och kommer igång med skolarbetet samt är engagerade för sin utbildning. För att stärka elevernas engagemang och motivation ska

läraren uttrycka höga förväntningar och ge metoder för att eleverna ska kunna leva upp till dem. Läraren ska planera utbildningen tillsammans med eleverna med syfte att eleverna ska vilja ta ansvar för sitt lärande (Skolinspektionen, 2020).

Problemformulering

Forskning visar att det är många barn och unga som anser att de inte fått tillräckligt med undervisning i skolan för att kunna ta hand om sin sexuella hälsa. Undervisningen i skolan fokuserar mest på graviditet, anatomi och kondomanvändning. Det som minst undervisas om är genus, relationer och jämställdhet, hiv samt normer och HBTQ-perspektiv. Det saknas kunskap om kompetensen bland lärare i grundskolor för att ge tillräcklig undervisning i sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Syfte

Att undersöka grundskollärares upplevelser av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer.

Metod

Design

Denna studie utgår från en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer. Polit och Beck (2017) beskriver att kvalitativa metoder fokuserar på att söka förståelse av människans erfarenheter. Semistrukturerade intervjuer används när forskaren vill få svar på vissa ämnen istället för specifika frågor. Det kan vara aktuellt när undersökaren vet vad den vill fråga om men inte kan förutse vad svaret ska bli. Intervjuarens jobb är att uppmana deltagaren att fritt samtala om ämnet som ska undersökas (Polit & Beck, 2017). Semistrukturerade intervjuer ger möjligheter att dra in intervjun med specifika frågor om det aktuella temat. Frågorna behöver inte tas i samma ordning, men den som intervjuar anpassar sig till vad som kommer upp. Detta fungerar som en guide för forskaren, och för att intervjudeltagaren ska kunna prata fritt och hålla sig innanför forskningsområdet (Danielson, 2012).

Datainsamling

Datamaterialet samlades in genom enskilda intervjuer som varade i 20–60 minuter. Författarna utformade en intervjuguide (Bilaga 1) med sex stycken frågor. Författarna valde att göra enskilda intervjuer då sexualitet, samtycke och relationer kan upplevas känsligt och

väcka många tankar. Intervjuerna utfördes på en plats som deltagaren själv fick välja, exempel på platser var deltagarens arbetsplats och hem. Vissa intervjuer gjordes även online med programmet Teams om deltagaren föredrog det. Personerna som höll i intervjuerna var författarna. Den ena intervjuaren ansvarade för intervjuguiden medan den andra ansvarade för tiden, inspelningen och ställde följdfrågor. Rollerna byttes efter varje intervju.

Urval

Deltagarna i studien var lärare som arbetar med att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer i grundskolan. Inklusionskriterierna var att deltagaren är lärare för årskurs 4–9 på en grundskola inom Stockholms län, undervisar eller ska enligt läroplanen undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. Exklusionskriterier var lärare som inte arbetar i grundskolan, lärare i skolor utanför Stockholms län samt lärare som enligt läroplanen inte ska undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. För att få deltagare till studien kontaktades rektorer på grundskolor via mejl med en intresseförfrågan om att delta i studien. Totalt kontaktades 16 olika skolor i Stockholms län, fyra av skolorna gav återkoppling om de var intresserade eller inte av att delta i studien. Enbart en skola kunde tänka sig delta i studien om den utfördes med enkäter istället för intervjuer och 12 skolor svarade inte alls. Studien använde sig även av ett snöbollsurval genom att med hjälp av kontakter och nätverk hitta möjliga grundskollärare som ville delta.

Dataanalys

Författarna har valt att använda sig av Graneheim och Lundmans kvalitativa innehållsanalys (2004). Graneheim och Lundmans kvalitativa innehållsanalys utgår från att man transkriberar datamaterialet, för att sedan analysera texterna genom att läsa materialet ett flertal gånger i sin helhet. Efter att författarna gått igenom datamaterialet plockas meningar och stycken ut som besvarar syftet, detta kodas sedan till meningsenheter som därefter delas upp i olika teman (Graneheim & Lundman, 2004).

Intervjuerna spelades in via författarnas mobiltelefoner. Allt datamaterial sparades sedan ner på Karolinska Institutets molntjänst med tvåfaktorsautentisering. Detta ökar säkerheten genom att det enbart varit författarna och handledaren som haft tillgång till datamaterialet. Efter inspelningarna transkriberades intervjuerna via Microsoft 365 transkriberingsverktyg. Transkriberingen konstruerades i efterhand genom att manuellt transkribera ord och meningar

som blivit inkorrekta. Efter transkriberingen analyserades texterna. Författarna läste enskilt texterna ett flertal gånger i sin helhet för att sedan stryka under meningar som var relevanta för syftet. Det som styrkts under i texterna kodade författarna gemensamt till meningsenheter som därefter delades upp i olika teman.

Tabell 1. Exempel från analysförfarandet (Graneheim & Lundman, 2004).

Meningsenheter	Kondenserade meningsenheter Beskrivning av texten	Kondenserade meningsenheter Tolkning av den underliggande betydelsen	Subteman	Teman
Jag tycker oftast det är ganska roligt. För man får bra diskussioner med eleverna, speciellt om man känner dem.	Läraren tycker det är roligt att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer, speciellt om man känner eleverna då det dyker upp bra diskussioner.	När läraren känner eleverna upplevs undervisningen rolig då läraren får bra diskussioner med eleverna.	Att känna sina elever.	Att anpassa sig till eleverna.

Etiskt övervägande

En etisk risk med studien är att deltagande i intervjuer om sex och samlevnad kan upplevas obekvämt för en del och väcka känslor som man som deltagare inte räknat med, och det är viktigt att följa god forskningssed. Studien vägleds av Belmontrapporten från 1978 tre etiska principer: beneficence, respect for human dignity samt justice. **Beneficence** eller göra gott principen syftar till att minimera skada och maximera fördelar (Polit & Beck, 2017).

Beneficence eftersträvas i studien genom målet att försöka få en djupare förståelse av erfarenheter att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer i grundskolan. **Respect for human dignity** eller respekt för människovärdet syftar till rätten av självbestämmande och rätten till fullständigt offentliggörande. Fullständigt offentliggörande innebär att deltagare ska få tillgång till all information om studien (Polit & Beck, 2017). Ett exempel på hur det eftersträvas i studien är genom informerat samtycke. Personer som uppfyller inklusionskriterierna får skriftlig och muntlig information innan beslut fattas om deltagande. Deltagare är med i studien frivilligt, kan dra sig ur studien utan konsekvenser, förstår vad samtycke betyder och är kompetent nog att förstå informationen som ges. **Justice** eller rättvis principen syftar till deltagarnas rätt till sekretess (Polit & Beck, 2017). I studien är deltagarna anonymiserade och går inte att spåra till ursprungliga individer. Datamaterialet kommer även att förvaras på Karolinska Institutets cloud med tvåfaktorsautentisering som

enbart författarna och handledaren har inloggningsuppgifter till. Allt datamaterial kommer att kasseras när studien är färdig. Studien behöver inget etiskt godkännande då arbetet endast används inom universitet (Etikprövningsmyndigheten, 2023).

Resultat

Sju semistrukturerade intervjuer genomfördes med lärare i grundskolan från sex olika skolor. Deltagarnas ålder varierade mellan 33–56 år. Jobberfarenheten låg som lägst på tre år och högst på 35 år. Fem av deltagarna identifierade sig som kvinnor och två som män. Deltagarna undervisade som lägst årskurs fyra och som högst årskurs nio. Teman som urskildes till studiens resultat var: *Skolans ansvar*, *Lärarens kunskapsnivå*, *Att anpassa sig till eleverna*, som grundas på två subteman: *Att känna sina elever* och *Olika värderingar kring HBTQ* samt temat *Känslor styr*.

Figur 1. Teman

Skolans ansvar

Alla deltagare tillfrågades om skolan tar ansvar för att undervisningen sker enligt läroplanen, då den ändrades 2022 och sexualitet, samtycke och relationer är ämnen som nu sprids ut mer i undervisningen. Svaren varierade mellan deltagarna. Några upplevde att den nya läroplanen underlättade undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer då den är tydlig. Den nya läroplanen gick även att hänvisa till om varför och om vad lärarna undervisade om. *“Det står faktiskt här i läroplanen, det är inte bara att vi har valt.”* (Deltagare 4). I den nya läroplanen

bestämdes det att sexualitet, samtycke och relationer ska vara ämnesövergripande. En deltagare som enbart undervisade om sexualitet, samtycke och relationer hade satt upp en inventeringsmall där alla lärare skulle fylla i hur och när de hade fått med de olika kunskapsmålen i undervisningen. *“Jag gjorde en inventeringsmall där alla lärare för alla årskurser fick fylla i: hur jobbar du med de här sakerna? När på året? På vilket sätt? Så vi har en inventering för hela skolan nu som är: vad får eleverna med sig mellan fyran och nian? Och så ska den göras om varje år, så att någon har en översikt.”* (Deltagare 4).

Deltagarna upplevde att skolorna tog olika ansvar i hur lärarna utbildades i sexualitet, samtycke och relationer. Några hade fått undervisningstillfällen på skolan, där en annan lärare hade föreläst. *“Jag hade två ganska långa föreläsningar för hela personalen förra terminen om så här: de här ändringarna och hur de kan jobba i varje ämne”.* (Deltagare 4). Andra lärare hade fått gå en nätbaserad kurs. *“Ja innan den här nya läroplanen så skulle alla lärare genomgå en nätbaserad kurs i sexualitet, samtycke och relationer”.* (Deltagare 6). Men några hade inte fått någon undervisning, men hade fått hämta in information själv utifrån vad som stod i läroplanen.

Lärare uttryckte att olika skolor undervisade olika trots att undervisningen skulle följa samma läroplan. Deltagarna beskrev att olika lärare hade olika ämnen, olika livserfarenheter, kunskaper och intresse inom ämnet sexualitet, samtycke och relationer. Detta gjorde att det skiljer sig från skola till skola, och från klass till klass. *“För alla ska ju få en likvärdig undervisning, men vi är ju olika som lärare och vi är olika som personer. Så överallt kan det ju vara olika, inom en skola eller alltså det behöver inte vara så att den skolan gör så.”* (Deltagare 1). Det uttrycktes att eleverna hade olika värdegrunder och bakgrund, beroende vad de hade med sig från förskolan eller tidigare årskurs. *“Många barn idag, märker man kan det här redan från förskolan, där de har typ kört stopp min kropp [ett verktyg för barn att prata om kroppen, gränser och sexuella övergrepp]. Ja, för att det man märker att det liksom finns med som en röd tråd på ett helt annat sätt än i mina första klasser.”* (Deltagare 5). Att eleverna ska ha samtalat om sexualitet, samtycke och relationer uttrycktes som en önskan av lärare. *“För någonstans skulle man ju vilja att i första läget så har föräldrarna berättat [om sex], kanske inte att det kommer först i skolan, utan att föräldrarna ska ha berättat någonting för sina barn”* (Deltagare 2).

Deltagarna som jobbade på internationella skolor upplevde att det fanns mer rasism, könsfobi och homofobi än på kommunala skolor. Läraren uttryckte att det hade varit bra om skolan tryckte mer på att alla skulle vara mer pålästa om ämnet. *“Internationella skolor överlag tror jag i jämförelse med kommunala skolor så är det mycket mer könsfobi, homofobi, rasism och såna saker än vad det är på kommunala skolor. Tror jag. Det är bara att min egen reflektion. Jag tror att det skulle vara bra, om man hade haft mer push på att alla ska vara pålästa vad gäller det.”* (Deltagare 3). En lärare som undervisade i livskunskap, där majoriteten av arbetet bestod av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer upplevde att vissa kollegor kunde tycka att det var svårt att få in sexualitet, samtycke och relationer i sin ämnesutbildning. *“Även om det också är en del av första kapitlet i läroplanen nu och att vi faktiskt ska undervisa om det i alla ämnen, märker man ju på de som är till exempel SO-lärare som var såhär: men hur ska jag göra det här?”* (Deltagare 5).

Lärarens kunskapsnivå

Lärarens kunskapsnivå var ett tema som framkom. Deltagarna uttryckte att det vore bra att ha någon form av utbildning om sexualitet, samtycke och relationer. *“Jag hade nog tyckt att det var bra att ha någon utbildning. För när man var ny och så där.”* (Deltagare 1). Lärare ansåg att utbildning skulle hjälpa dem att känna sig tryggare i att undervisa. *“Jag tror inte att alla känner sig lika bekväma. Så kunde man ha någon mer utbildning för att känna sig lite säker på hur man ska bemöta eleverna.”* (Deltagare 2). Utbildning om HBTQ var något som också önskades och det uttrycktes att det skulle behövas göras kontinuerligt då begreppet förnyas och moderniseras. *“Är det någonting som jag tror skulle vara bra, inte bara för mig utan för alla skolor kanske så är det just en ständig uppdatering av LGBTQ, för att det ändras hela tiden.”* (Deltagare 3).

Kontinuerlig utbildning ansågs viktig för att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer skulle bli relevant och uppdaterad. *“Jag tänker att det är någonting man behöver kontinuerligt [utbildning]. Även om jag hade läst om det på lärarhögskolan för 20 år sedan så hade det inte hjälpt mig så mycket tror jag, utan det är någonting som man behöver friska upp med tiden.”* (Deltagare 7). De flesta upplevde att det var bra med fortbildningar som kunde styrka deras kunskaper inom ämnet, men också att det var bra att ta hjälp av utomstående, till exempel av en ungdomsmottagning. *“Vi har den typen av fortbildning. Men fortbildningen betyder inte alltid att man blir jättespännande att lyssna på. Så är det ju. Så*

därför så är det ju bra med utomstående. Ja, men ungdomsmottagningen kommer ju dit och pratar numera.” (Deltagare 7).

Lärare med lång erfarenhet av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer upplevde att undervisningen var lättare. Att ha lång erfarenhet resulterade i att undervisningen upplevdes som rolig och värdefull. *“Det var väl i början. Tänkte säga innan man hade lärt sig liksom, man inte visste hur man skulle prata om det. Nu när man har så pass mycket erfarenhet så tycker jag bara att det är roligt.”* (Deltagare 5). Lärarna ansåg även att det förenklade undervisningen då erfarenhet hade gett dem material att undervisa om. *“Jag tänker att det är livet som ger dig en erfarenhet av att samtala om olika ämnen och så där.”* (Deltagare 3). Under många år som lärare upplevde deltagarna att de hade stött på det mesta av frågor och diskussioner. *“Det ligger väl i att man har erfarenheten som lärare helt enkelt, man har träffat på allt efter ett tag.”* (Deltagare 7).

Lärarna hade olika erfarenheter av utbildning inom sexualitet, samtycke och relationer. Några av lärarna hade själv fått utbilda sig inom ämnet sexualitet, samtycke och relationer. *“Det har jag nog letat fram själv. Man hittar på sitt eget sätt och skräddarsyr. Det är inte så att jag har gått någon fortbildning i det här.”* (Deltagare 1). Lärarna upplevde att det var bra med fortbildningar och att det ökade engagemanget hos lärarna som grupp, men att engagemanget avtog med tiden. *“Det är ju en typ av fortbildning som finns och som förekommer. På olika sätt så där, och det är klart att i samband med de utbildningarna så blir det ju som en drive. Men sen när tiden går så försvinner det och blir mindre och mindre av det.”* (Deltagare 7).

Att använda sig av olika läromedel var något som deltagarna tog upp som påverkade upplevelsen av att undervisa. Att använda sig av tv-program och filmer och sedan utgå från det materialet i sin undervisning ansågs som en effektiv metod att skapa diskussioner. *“Har dom svårt att diskutera, så kan man hitta andra infallsvinklar eller att man tar en film till exempel.”* (Deltagare 5). Litteratur ansågs som ett effektivt läromedel för att nå ut till eleverna. *“Om man tycker att boken är bra och den är spännande då blir man ju investerad och då känns det ändå som att man kan nå någonstans. Jag tycker det är ett superbra verktyg.”* (Deltagare 3). Även vissa hemsidor ansågs som en bra form av läromedel. En deltagare uppgav att eleverna brukade få tid att själva gå in på utvalda hemsidor och navigera sig för att lära sig hitta information. *“Det finns jättebra sajter också som jag har använt mig av. De har fått gå in på vissa hemsidor och läsa.”* (Deltagare 1).

Att anpassa sig till eleverna

Ett tema som utformades utifrån datamaterialet var *Att anpassa sig till eleverna*. Temat grundades på två subteman: *Att känna sina elever* och *Olika värderingar kring HBTQ*.

Att känna sina elever

En uppfattning som lärarna hade var att det blev mer gynnsamt att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer om läraren kände eleverna och klassen väl. Det upplevdes leda till bättre diskussioner, och hur undervisningen blev berodde på hur länge läraren känt klassen den skulle undervisa för. *“Jag tycker oftast att det är ganska roligt. För man får bra diskussioner med eleverna, speciellt om man känner dem.”* (Deltagare 5).

Läraren kunde fråga sig vad det var för klass och vad det var för grupp som man skulle vara lärare till för att kunna anpassa undervisningen. *“Det är olika och det beror också på gruppen. Förra gången jag hade sexor hade jag två olika grupper. I den ena gruppen så hade vi diskussioner om det [HBTQ] hela tiden, vi hade en hen i klassen.”* (Deltagare 5). Det upplevdes att stämningen i klassen kunde variera mycket. Att undervisa för elever som var frispråkiga ansågs bidra till en bra miljö i klassen. *“Så att stämningen kan vara väldigt olika i olika grupper. Beroende på mognadsgrad och som sagt om det finns frispråkiga elever... De berättar om allt och det är jätteroligt. Det är bra, då blir det ju en bra miljö i gruppen.”* (Deltagare 7).

Vikten av att hålla undervisningen när eleverna var redo var något som spelade in i upplevelsen av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. Eleverna upplevdes redo för undervisning genom att de kunde börja skämta om saker och titta mer i biologiböcker. Deltagarna angav även att i årskurs fyra och fem kändes eleverna mer nyfikna på ämnet. Även i årskurs sex upplevdes eleverna glada och tyckte att lektionerna var “superkul”. Elevernas mognadsgrad uttrycktes även variera mycket i klasserna. En lärare berättade om en händelse där en elev hade frågat vad ett handtecken betydde som symboliserade samlag. Det upplevdes svårt att besvara då eleven inte ansågs vara redo för undervisning om sexualitet, samtycke och relationer. *“Det var inte pinsamt, men snarare visste jag liksom inte riktigt hur jag sen skulle gå vidare. Hur ska jag liksom förklara för honom? För han var inte heller*

riktigt mottaglig för en förklaring. Han var inte där liksom, vad heter det? Mognadsmässigt.”
(Deltagare 2).

En upplevelse som framkom i intervjuerna var både hur väl läraren kände eleverna och hur väl eleverna kände läraren. *“Oftast så vet man ju så mycket mer om barnen än vad de vet att man vet. På typ sättet som de utspelar sina känslor eller hur de beter sig”* (Deltagare 3). En annan synvinkel var att eleverna kände läraren och märkte om läraren tyckte något var generande under undervisningen. *“Sen känner de ju mig jätteväl och märker saker också och vissa saker kan man ju fnissa ihop åt.”* (Deltagare 1). Lärare uppgav att inför undervisning om sexualitet, samtycke och relationer så vill läraren få reda på elevernas förkunskaper för annars kan undervisningen upplevas enbart riktad efter det läraren tycker är viktigt att undervisa om. *“Jag tar reda på så mycket som möjligt som de har i förkunskap. Som de har lärt sig på andra ställen, både i sociala medier och i film och i porr och så där för att kunna bemöta det, alltså utgå från deras verklighet,”* (Deltagare 4). Det påpekades att det var många yttre fenomen som har ändrats med åren och att ungdomar upplevdes mer medvetna och kritiska. *“Ungdomar har liksom en helt annan medvetenhet. Antar att det fler som inte tittar på porr nu. Jag har upplevt att eleverna är mer kritiska.”* (Deltagare 4).

Kulturen i klassen ansågs påverka upplevelsen av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. *“En del grupper är ju väldigt nervösa inför varandra. Och det kanske inte finns en kultur av att fråga och så där. Då blir det ju inte bättre för att det är sexualkunskap.”*
(Deltagare 7). Det eleverna frågade lärarna om kunde bidra till diskussioner. *“Det skapas diskussioner efter vad eleverna frågar om. Man fångar mycket i stunden. Ungar vräker ur sig någonting och så blir det en diskussion av det. Man plockar upp där helst det är möjligt och ibland blir det lite krystat och ibland blir det liksom ganska naturligt.”* (Deltagare 6). Om läraren inte fick några frågor upplevdes det svårare att starta en diskussion om sexualitet, samtycke och relationer. *“Så det räcker ju med att det finns någon elev som gör det. Jag kan inte öppna den diskussionen eller det är mycket svårare för mig i alla fall att göra det.”*
(Deltagare 7).

Olika värderingar kring HBTQ

Lärarna upplevde att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer varierade beroende på skolans sociodemografiska område. Det uttrycktes att det blev olika diskussionsmiljöer. Ämnet ansågs inte skapa lika mycket diskussioner i “villaområden”

jämfört med skolor med många elever från religiösa familjer. *“Jag har ju jobbat på väldigt olika skolor rent demografiskt. Det här området jag jobbar i nu är ett villaområde. Med den typen av elever som har föräldrar med akademisk bakgrund och är väl pålästa och så där. Det blir inte så mycket diskussioner då.”* (Deltagare 7). Det uttrycktes att diskussioner om HBTQ kunde bli mer intressanta, men också mer utmanande, med elever från vissa religiösa familjer då de hade lärt sig sedan tidigare att det ansågs fel att vara en HBTQ-person. *“Medans då i en annan skola där jag jobbade, var det ju en helt annan demografi, mycket mer religiösa elever. Där kunde det bli fantastiska diskussioner, just därför att de är så vana vid att höra hur fel det är och hur dåligt det är.”* (Deltagare 7).

I skolor som var mångkulturella upplevde vissa lärare större utmaningar med att undervisa om HBTQ. *“Det kan vara ganska svårt i vissa fall eftersom jag har de ungdomar som har ganska starka fördomar mot annan sexualitet än normen.”* (Deltagare 6). Det upplevdes att eleverna kunde ha mycket starka åsikter och värderingar som var kopplade till kultur, uppväxt och religion. I intervjuerna framkom det att en återkommande åsikt hos eleverna var att ens sexuella läggning är upp till var och en att välja. Detta gjorde att religion fick en större plats i undervisningen enligt deltagare. Vidare uttrycktes det att homofobi och transfobi hade ökat bland eleverna, vilket har lett till att läraren behövt kämpa mycket med frågorna om HBTQ. *“Men jag tycker att religion har blivit en större diskussion. Jag har fått kämpa mer med homofobi och transfobi, som då görs i någon slags religionens namn, även om vi har jättemånga religiösa elever som inte alls gör så också.”* (Deltagare 4). Det upplevdes även att elevernas åsikt kommer hemifrån. *“De har ju liksom synen på homosexualitet hemifrån från sina strikt muslimska eller i alla fall religiösa hem.”* (Deltagare 6). Undervisning som berörde mänskliga rättigheter upplevdes som att kämpa i motvind och att undervisningen skulle behöva förenklas. Diskussioner om HBTQ upplevdes som den mest frustrerande diskussionen. Det uttrycktes även att det var väldigt tufft att hålla i dessa diskussioner då det fanns elever i klassen som var HBTQ-personer. *“Jag tycker det är ganska tufft också för att jag träffar de eleverna som lider av det här väldigt mycket, och de sitter ju ofta i klassrummet när de här diskussionerna förs och det är inte så kul.”* (Deltagare 4). En annan inställning till att hålla i undervisning med elever som uttryckte sig HBTQ-fobiskt var att det upplevdes viktigt att eleverna vågade ta upp ämnet så att det kunde bemötas och diskuteras i klassrummet. Det uttrycktes även att det kunde leda till intressanta diskussioner. *“Det som kan vara jobbigt är ju ibland när eleverna har föreställningar. Det behöver inte vara jobbigt direkt. Det kan ju bli ganska intressanta diskussioner om det förstås. Men ibland kan man*

tycka att det är lite läskigt så där med homofobiska föreställningar och ibland kan det kännas lite trööstlöst. Men det gör också att det blir ganska intressanta diskussioner faktiskt.”

(Deltagare 7).

Lärarna uttryckte att det var viktigt att eleverna respekterar varandra men att det inte var lärarens ansvar att få eleverna att ändra sina värderingar, men att de har ett ansvar i hur eleverna uttrycker sina värderingar vilket lärarna ofta fått ha samtal med sina elever om. Det upplevdes svårt och utmanande att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer och följa läroplanen då det kändes som att undervisningen gjordes för döva öron. Känslor som obekvämt kunde uppkomma med elever som hade dessa åsikter. *“Det känns bara lite obekvämt, kanske med elever som har så starka åsikter när de är så små.”* (Deltagare 3).

Deltagare uttryckte att det var en utmaning och att det kunde kännas läskigt att försöka se till att dessa elever inte kände sig obekväma på grund av sina värderingar. Läraren ville inte riskera att dessa elever inte vågar prata med läraren om det senare. *“Man måste typ hela tiden tänka att man liksom klappar medhårs på något vis. Det tycker jag var lite obekvämt eller att det kan vara lite svårt kanske.”* (Deltagare 3).

Känslor styr

Ett av temana som framkom var *Känslor styr*. För att kunna undervisa upplevdes det att läraren behövde vara trygg och frispråkig. *“Jag menar jag kan titta på mina egna lärare när jag gick i skolan, så en del kunde inte alls förmedla någonting av det här, och en del var väldigt bra, och det handlar ju om frispråkighet och hur trygg man är själv.”* (Deltagare 7).

Att kunna prata frispråkigt ansågs vara en fördel när lärare skulle undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. *“Jag är ganska öppen, jag kan prata om det mesta tror jag.”*

(Deltagare 3). Medan det ansågs som en nackdel att inte vara frispråkig. *“Jag har nog lite svårt för det. Jag tror inte att jag är så pass frispråkig.”* (Deltagare 2).

Lärare uttryckte känslor som att lektionerna kändes värdefulla och fina. *“Jag tycker att det är väldigt värdefulla och fina lektioner.”* (Deltagare 1). Lärarna uppgav att det var kul och roligt att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer då eleverna var nyfikna, intresserade av vad som sker i kroppen, av puberteten och att många elever hade tankar och funderingar. Deltagarna förmedlade upplevelser att eleverna ofta var koncentrerade på lektionerna om sexualitet, samtycke och relationer då det upplevdes spännande för eleverna. *“Jag är ganska*

van att ha dem [eleverna] med mig för att sexualkunskap är något som de flesta gillar. Det är spännande.” (Deltagare 4).

Det uttrycktes också att ämnet var en hjärtefråga. *“Nej, men jag tycker att det är jätteroligt, och för att den ligger nära hjärtat och så här.”* (Deltagare 3). Det upplevdes även som svårt att besvara elevernas frågor om sexualitet, samtycke och relationer om läraren inte var van vid ämnet. *“...men sen vill man ju ha mottagare och då är det så klart att eleverna kan ställa frågor och det är nog lite svårare för mig.”* (Deltagare 2). Andra känslor som dök upp var att det kändes svårt och “knepigt” att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. *“Jag har nog svårt för det. Liksom skulle frågan komma så vet jag inte om jag skulle skicka vidare till någon annan.”* (Deltagare 2). Lärare uttryckte också att det var intressant att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. *“Jag tycker det är lite pikant att diskutera relationer.”* (Deltagare 6).

När eleverna vågade anförtro sig till lärarna och prata om sexualitet, samtycke och relationer uppfattade lärarna att de hade en trygg relation. Lärare kunde uppge att de kände sig “hedrade” eller “lyckade” i sådana situationer. *“Men jag kände mig också lite hedrad att hon kom och berättade för mig liksom. Och det måste ju ändå tyda på att hon kände sig rätt så trygg i att vår syn på på det där [HBTQ] är tillåtande och liberalt.”* (Deltagare 6). En annan synvinkel var att det fanns utmaningar och att obekväma känslor kunde upplevas av att eleverna ställde vissa frågor. *“Jag kommer ihåg senast nu, så var det en kille som frågade hur han skulle sköta sin personliga hygien. Det var nästan som man själv blev så här: Wow! Men då gäller det att inte visa det.”* (Deltagare 1).

Diskussion

Syftet med studien var att undersöka grundskollärares upplevelser av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. Studien genomfördes med semistrukturerade intervjuer samt Graneheim och Lundmans kvalitativa innehållsanalys (2004).

Metoddiskussion

Författarna har använt sig av fem kriterier för att uppnå trovärdighet i studien: tillförlitlighet, pålitlighet, verifierbarhet, överförbarhet och autenticitet (Guba & Lincon, 1985; Guba & Lincon, 1994).

Studien genomfördes med semistrukturerade intervjuer. Innan studien påbörjades diskuterade författarna olika alternativ, till exempel om det hade varit bättre med fokusgrupper. Fokusgrupper hade kunnat väcka intressanta diskussioner deltagarna emellan, olika perspektiv och erfarenheter. Författarna upplevde själva att det kan vara svårt att prata frispråkigt, ge spontana svar, och svara opartiskt när personer befinner sig i en större grupp. Gruppdynamiken och vem som befinner sig i gruppen kan påverka deltagarnas svar. En annan anledning att inte ha fokusgrupper var att det var svårt att få tillräckligt med deltagare. Författarna ansåg därför att enskilda semistrukturerade intervjuer var mer lämplig för att bäst besvara syftet och fokusera på varje enskild individs berättelser.

Datamaterialet har analyserats av båda författarna både enskilt och tillsammans även kallad forskningstriangulering vilket används för att öka **tillförlitligheten** och minimera risken för förförståelse. Tillförlitlighet eller sanningshalten i studiens resultat och är det viktigaste kriteriet för att uppnå trovärdighet. Tillförlitlighet handlar om vilken grad av tolkningar som gjorts i resultatet av datamaterialet (Polit & Beck, 2017). Något som också ökar tillförlitligheten i studien är att författarna använt sig av en innehållsanalys vilket gör att läsaren lätt kan följa steg för steg hur analysen gått till. Studien har både text, tabeller och figurer för att tydliggöra analysens förfarande och för att åstadkomma transparens. Genom att vara transparent och synliggöra analysprocessen uppnås tillförlitlighet (Polit & Beck, 2017).

En svaghet med studien var att det var svårt att få tag på lärare till studien. En möjlig anledning till det kan vara att grundskollärare i genomsnitt har högre arbetsbelastning än snittet för övriga yrken och därför inte har tid att delta i studien (Arbetsmiljöverket, 2021). Författarna använde sig då av snöbollsrekrytering. Snöbollsrekrytering är en effektiv metod för att nå en tillräcklig mängd deltagare. En osäkerhet med snöbollsurval är att deltagarna ofta inte blir ett varierat urval då det är en hög risk att deltagarna har liknande socioekonomisk status (Emerson, 2015). Detta kan ses som en svaghet med snöbollsurval. Men trots studiens urvalsmetod var det variation av respondenterna. Ett datamaterial med varierat urval som menas att urvalet speglar olika aspekter av fenomenet ökar tillförlitligheten (Kristensson, 2014). Deltagarna i studien bestod av grundskollärare med olika mycket erfarenheter, som arbetar i skolor i olika socioekonomiska områden. Urvalet varierar även då deltagarna undervisar i olika årskurser och i olika ämnen. Lärarna har även olika könstillhörigheter och är i varierande åldrar.

Studien har genomförts med semistrukturerade intervjuer med majoritet av öppna frågor för att minimera bias och för att öka **pålitligheten**. Begreppet pålitlighet används för att uppnå trovärdighet. Begreppet syftar till graden av att nå fram till samma resultat om studien genomfördes flera gånger och av andra forskare (Polit & Beck, 2017). Intervjuaren följde en intervjuguide (Bilaga 1) som vägledde intervjuaren att hålla sig till frågor som var relevanta till syftet. Alla studiedeltagarna fick samma frågor och fick svara på frågorna spontant och opartiskt vilket ökar pålitligheten. I intervjuguiden fanns det även nedskrivna förslag på följdfrågor som kunde användas. Deltagarna fick beroende på deltagarens svar antingen individuella följdfrågor eller nedskrivna följdfrågor. Det gör att studiens pålitlighet minskar då följdfrågorna som ställdes varierade mycket beroende på deltagarens svar. Författarna bedömde ändå att intervjuguiden gav en bra struktur på intervjuerna.

Författarna har försökt att lägga undan sin förförståelse som kan förvränga tolkningen av analysen genom att strikt följa Graneheim och Lundmans kvalitativa innehållsanalys (2004). För att minimera bias och uppnå trovärdighet används begreppet **verifierbarhet**. Verifierbarhet innebär att resultatet speglar deltagarnas åsikter och att resultatet är neutralt. Forskarnas förförståelse, fördomar och perspektiv ska inte påverka studiens resultat (Polit & Beck, 2017). Författarna har kontinuerligt genom arbetets gång tagit hjälp av handledare och grupphandledning då författarna inte har någon tidigare erfarenhet av att använda Graneheim och Lundmans kvalitativa innehållsanalys (2004) för att försäkra sig om att de har förstått metoden och använder den på rätt sätt. Detta kan stärka verifierbarheten av arbetet då författarna fortlöpande haft möjlighet att utvärdera analysen. Även under intervjuerna försökte författarna minimera bias genom att båda författarna var närvarande under samtliga intervjuer.

Samtliga deltagare är från Stockholms län och därför går inte studiens resultat att överföra till andra län i Sverige. Överlag så är det låg **överförbarhet** i dessa typer av studier.

Överförbarhet handlar om att resultaten går att överföra i andra sammanhang (Polit & Beck, 2017). Studien använder sig regelbundet av citat vilket ökar **autenticiteten**. Autenticitet innebär i vilken utsträckning forskare rättvist och fullständigt visar en rad olika verkligheter och realistiskt förmedlar deltagarnas liv. Autenticitet innebär att läsare ska kunna få en bättre förståelse för de berättelser som skildras i studien utifrån känslor och erfarenheter (Polit & Beck, 2017).

Studien som genomförts är ett magisterarbete med en tydlig tidsbegränsning, detta kan vara en hindrande faktor för att samla in tillräckligt med material och uppnå datamättnad.

Datamättnad i kvalitativa studier syftar till att det inte kommer fram nya resultat trots ny insamlad data (Polit & Beck, 2017). Författarna såg en likhet i svaren från lärarna och märkte att samma svar började upprepas, vilket gjorde att författarna ansåg att flera intervjuer inte vara nödvändiga för att uppnå ett trovärdigt resultat. Intervjudeltagarna fick stor valfrihet i att bestämma tid och plats för intervjun, detta var för att underlätta och att fler hade möjlighet att delta. Flexibiliteten kan ha varit till hjälp då författarna behövde vara klara med intervjuerna inom kort tid.

Innan deltagaren deltog i studien gav läraren sitt samtycke antingen muntligt om intervjun hölls digitalt eller skriftligt om intervjun gjordes på plats. Alla deltagare fick information muntligt samt skriftligt för att säkerställa deras samtycke. Det informerades samtycket innehöll bland annat vad studien kunde medföra för risker, att deras deltagande var frivillig, att de anonymiserades samt att deltagarna kunde när som helst dra sig ur studien. Att data var avidentifierat och deltagarna är anonyma, kan ha bidragit till att deltagarnas berättelser har blivit mer ingående och de kan prata fritt om sina upplevelser.

Resultatdiskussion

Vikten av relationen mellan lärare och elever

Ett av fynden var att lärarna upplevde undervisningen lättare om de hade en god relation med sina elever samt att det upplevdes fördelaktigt att känna gruppen väl. Lärarna kunde möta eleverna när de var mogna och redo för undervisningen, lärarna anpassade undervisningen till de olika grupperna, eleverna upplevdes då mer engagerade och mottagliga för undervisningen. Studiens resultat styrks i befintlig forskning. Jiang et al. (2022) påpekar att lärare-student relationer är förknippade med positiva beteenden i klassrummet och en tillfredsställelse med skolan samt att arbeta för att främja en positiv relation mellan lärare och elever kan vara effektivt för att öka positiva klassrumsbeteenden. En hög kvalitet i lärare-student relationer är positivt associerade med elevernas engagemang och prestation (Henson, 2010; Nurmi, 2012). Högkvalitativa engagemang från elever uppstår genom positiva interaktioner mellan lärare och elever. Det gör att eleven kan interagera effektivt med

omgivningen (Jiang et al., 2022). Det styrker studiens resultat att deltagarna upplevde att det blev bättre diskussioner och undervisning om läraren känner klassen väl.

Fördelen med tidigare erfarenhet av att undervisa

I studien framkom det att lärare med lång erfarenhet av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer upplevde det lättare att undervisa. De lärare som hade en längre erfarenhet upplevde att undervisningen var roligare och att undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer var viktig. Deltagarna upplevde att längre erfarenhet gjorde att de hade stött på de mesta av frågor och diskussioner som kunde komma upp. Vikten av erfarenhet diskuteras i tidigare forskning. Människor lär sig mycket av sina erfarenheter, till exempel hur man ska bete sig i olika situationer men de lär sig också att organisera bilder, ljud, känslor, smak och lukt som underlättar framtida beteende (Radulescu et al., 2021). Lärarens erfarenhet i att undervisa har en positiv koppling till elevernas resultat. Lärarens effektivitet förknippad med erfarenhet är som störst under lärarens första år men erfarenheten har även en betydande roll i lärarens andra, tredje och i decennier av sin karriär (Kini & Podolsky, 2016). Genom att läraren får erfarenheter lär sig eleverna mer samt att eleverna är mer benägna att nå framgång i andra skolaktiviteter. Lärarens effektivitet ökar snabbare när de undervisar i en god arbetsmiljö samt när de samlar på sig erfarenhet inom samma årskurs och ämne. Mer erfarna lärare stödjer studenternas färdigheter, attityder och kunskaper som ett resultat av deltagande i en pedagogisk aktivitet (Kini & Podolsky, 2016).

Utmaningar i att undervisa om HBTQ-frågor

I studiens resultat framkommer det att lärare upplever att homofobi och transfobi uttrycks från elever som är troende samt att det uppkommer mer diskussioner i klassen om HBTQ i skolor med många religiösa elever. Att undervisa om HBTQ för dessa elever upplevdes både frustrerande men också viktigt då det skapades diskussioner. Religion har under längre tid uttrycks varit en faktor som bidrar till negativa attityder mot homosexualitet (Golriz, 2021). En lärare påpekar att elevernas åsikter kommer från muslimsk religion eller annan religiös tro. Det uttrycks även i befintlig forskning. Data från The European Value Survey och The Comparative Youth Survey visar att personer med islamisk tro tenderar att acceptera homosexualitet i lägre utsträckning (Hooghe et al., 2010). Frågor som ställdes i den studien var om homosexualitet är rättfärdigat och om homosexuella personer borde få leva som de själva vill (Fitzgerald et al., 2014). I föreliggande studie upplever lärare att elevernas HBTQ-värderingar kommer hemifrån. Golriz (2021) studie visar att acceptansen för HBTQ-personer

varierar mellan individer, organisationer och religiösa sekter. Dessa skillnader tyder på att det finns ett behov att tänka om när det gäller relationen mellan religion och HBTQ. Islam som enskild faktor är inte en anledning till homofobi och transfobi utan även andra faktorer spelar in (Golriz, 2021). I föreliggande studie framkommer det att lärare uttrycker att eleverna har fått sina åsikter från både kultur och uppväxt, samt att inte alla elever från religiösa hem uttrycker sig homo- och transfobiskt vilket stämmer överens med Golriz (2021) studie.

I föreliggande resultat framgår det att lärare tycker att det är föräldrarna som ska ge grunderna i sexualitet, samtycke och relationer. Att få grunder inom olika ämnen via föräldrar är oftast bra då eleven får förkunskaper för att uppnå kunskapsmålen (Tallberg Broman, 2013). Det kan också vara problematiskt om läraren förväntar sig att alla elever redan har förkunskaper i ämnet hemifrån när undervisning sker för att kunna engagera och lära ut till alla elever. Föräldrar har stort inflytande på sina barn och kan överföra sitt synsätt till barnet (Cronlund, 1996). Om föräldern/föräldrarna har en negativ attityd som fördomar av olika slag kan det överföras till barnet. Det kan medföra negativa konsekvenser för barnet senare i livet att bära på fördomar som ung. Barnets fördomar kan gå emot normer i skolan eller samhället (Halpern & Perry-Jenkins, 2016; Nesdale, 1999). Författarna drar slutsatsen att om föräldrarnas/föräldrarnas åsikter strider mot läroplanen i sexualitet, samtycke och relationer kan det leda till förvirring, motstånd och negativa konsekvenser hos barnet.

Att undervisa om HBTQ upplevdes för det mesta som svårt och kämpigt. Enligt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) (2019) är det av stor vikt att bemöta motstånd i det normkritiska arbetet. Att möta motstånd från elever är ingen anledning att nedprioritera arbetet med mänskliga rättigheter men det kan vara svårt. För att undervisa om HBTQ-frågor krävs det ett kontinuerligt arbete att bygga upp tilliten med eleverna. Det är också av stor vikt att det inte accepteras HBTQ-fobiska begrepp någonstans i skolan. Den som undervisar kan också påpeka ansvaret läraren har för att alla ska känna sig trygga. Vid behov kan även läraren göra gruppregler tillsammans med eleverna med betoning på mänskliga rättigheter (MUCF, 2019).

I studiens resultat framkommer det att lärare kan använda sig av den nya läroplanen för att hänvisa till om varför och om vad lärarna undervisar om. MUCF (2019) uttrycker att om lärare möter motstånd från vårdnadshavare i att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer är det viktigt som lärare att stå på sig och fokusera på lärarens uppdrag vilket är att

ge kunskap till eleverna. Om vårdnadshavare ifrågasätter undervisningen vid upprepade tillfällen kan det vara ett arbetsmiljöproblem (MUCF, 2019). Om en elev av någon anledning nekas undervisning är det ett brott mot barnkonventionen. Enligt artikel 28 i barnkonventionen ska ett barn ha rätt till utbildning (Unicef Sverige, 2018).

Slutsats

Många olika faktorer påverkar lärarens upplevelser av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. Att undervisa kan kännas roligt, viktigt, utmanande och svårt. En god lärare-elev relation verkar vara gynnsamt för att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer. Genom positiva interaktioner mellan lärare och elever uppstår det bättre engagemang från elever. Även lärarens erfarenhet av att undervisa om SRHR verkar bidra till en mer positiv upplevelse. Lärare behöver mer stöd i att bemöta motstånd från elever som uttrycker sig HBTQ-fobiskt och tillgång till verktyg för att undervisa om HBTQ. Skolan har ett ansvar för att det finns kompetens hos lärare för att kunna undervisa om sexualitet, samtycke och relationer.

Kliniska implikationer

Fynden från föreliggande studie kan utgöra värdefull kunskap för till exempel grundskollärare, andra lärare, fritidspersonal, skolledning och andra professioner som arbetar med sexuell och reproduktiv hälsa. Fyndet kan öka medvetenheten hos beslutsfattare och allmänheten. Genom det kan samhället erhålla sexuellt och reproduktivt välbefinnande både fysiskt, psykiskt, socialt och känslomässigt. Mer kunskap gynnar samtliga och är indirekt av värde för att förbättra folkhälsan.

Förslag till framtida forskning

Det hade varit intressant att se vidare forskning om hur lärare och barnmorskor kan arbeta tillsammans för att främja ungdomars sexuella- och reproduktiva hälsa både i skolan och på ungdomsmottagningen. Det hade också varit intressant att studera elevernas upplevelse och erfarenheter av sexualundervisningen. Mer forskning om hur lärare ska hantera utmaningar med att undervisa om HBTQ behövs också.

Referenser

Amankwaa, L. (2016). Creating protocols for trustworthiness in qualitative research, *Journal of Cultural Diversity*, 23(3), 121-127.

Arbetsmiljöverket. (2021). *Arbetsmiljöstatistik Rapport 2021:3 Arbetsorsakade besvär 2020* (Arbetsmiljöstatistik ISSN 1652-1110). Ponton Klevestedt, A. chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsorsakade-besvar-2020/rapport-arbetsorsakade-besvar-2020.pdf

Cope, D.G. (2014). Methods and meanings: Credibility and trustworthiness of qualitative research. *Oncology Nursing Forum*, 41(1), 89-91. DOI: 10.1188/14.ONF.89-91

Cronlund, K. (1996). *Utveckling, livsvillkor och socialisation*. Stockholm: Bonnier utbildning

Danielson, E. (2012). Kvalitativ innehållsanalys. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad*. (1 uppl, s.167-168). Studentlitteratur.

Emerson, R. W. (2015). Convenience Sampling, Random Sampling, and Snowball Sampling: How Does Sampling Affect the Validity of Research? *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 109(2), 164–168. DOI: 10.1177/0145482X1510900215

Etiskprövningsmyndigheten (2023). *Vad innebär det så kallade studentundantaget?*
<https://etikprovningensmyndigheten.se/faq/vad-innebar-det-sa-kallade-studentundantaget/>

Fitzgerald, R., Winstone, L., & Prestage, Y. (2014). Searching For Evidence of Acculturation: Attitudes Toward Homosexuality Among Migrants Moving From Eastern to Western Europe. *International Journal of Public Opinion Research*, 26(3), DOI: 10.1093/ijpor/edu021

Folkhälsomyndigheten. (2017). *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige: UngKAB15 – en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16–29 år* (Artikelnummer 01186-2017-1 Version 2).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/11272529714342b390d40fe3200f48cf/se-xualitet-halsa-bland-unga-sverige-01186-2017-1-webb.pdf>

Framtidsutveckling. (2023). *Grundskollärare*. <https://www.framtid.se/yrke/grundskollarare>

Graneheim, U., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105–112. DOI: 10.1016/j.nedt.2003.10.001

Golriz, G. (2021). Does Religion Prevent LGBTQ Acceptance? A Case Study with Queer and Trans Muslims in Toronto, Canada. *Journal of Homosexuality*, 68(14), 2451–2475. DOI: 10.1080/00918369.2020.1809888

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. I N. Denzin & Y. Lincoln (Red.), *Handbook of qualitative research* (s. 105-117). Thousand Oaks, Sage.

Guttmacher institute. (11 maj 2016). *Guttmacher-Lancet Commission*. <https://www.guttmacher.org/guttmacher-lancet-commission>

Halpern, H. P., & Perry-Jenkins, M. (2016). Parents' Gender Ideology and Gendered Behavior as Predictors of Children's Gender-Role Attitudes: A Longitudinal Exploration. *Sex Roles*, 74(11-12), 527–542. DOI: 10.1007/s11199-015-0539-0

Henson, K. E. (2010). *School social capital: An analysis of the impact of student-teacher relationships on students' academic successes and failures*. University of West Georgia.

Hooghe, M., Claes, E., Harell, A., Quintelier, E., & Dejaeghere, Y. (2010). Anti-Gay Sentiment Among Adolescents in Belgium and Canada: A Comparative Investigation into the Role of Gender and Religion. *Journal of Homosexuality*, 57(3), 384–400. DOI: 10.1080/00918360903543071

Jiang, X., Shi, D., Fang, L., & Ferraz, R. C. (2022). Teacher–student relationships and adolescents’ school satisfaction: Behavioural engagement as a mechanism of change. *British Journal of Educational Psychology*, 92(4), 1444–1457. DOI: 10.1111/bjep.12509

Kini, T., & Podolsky, A. (2016). Does Teaching Experience Increase Teacher Effectiveness? A Review of the Research. *The Learning Policy Institute*, (3 juni 2016), 1–64. DOI: 10.54300/625.642

Kristensson, J. (2014). *Handbok i uppsatsskrivande och forskningsmetodik för studenter inom hälso- och vårdvetenskap* (1. uppl.). Stockholm: Natur & kultur.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Newbury Park, CA: Sage.

Munna, A. S., & Kalam, M. A. (2021). Teaching and learning process to enhance teaching effectiveness: a literature review. *International Journal of Humanities and Innovation (IJHI)*, 4(1), 1–4. DOI: 10.33750/ijhi.v4i1.102

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2019). *Öppna skolan! Om HBTQ, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet*.
<https://srhr.se/uploads/2021/10/oppna-skolan-2019.pdf>

Nesdale, D. (1999) Social identity and ethnic prejudice in children. *Psychology and Society*, (s. 92-110).

Nurmi, J.-E. (2012). Students’ characteristics and teacher–child relationships in instruction: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 7(3), 177–197. DOI: 10.1016/j.edurev.2012.03.001

Pampati, S., Johns, M. M., Szucs, L. E., Bishop, M. D., Mallory, A. B., Barrios, L. C., & Russell, S. T. (2021). Sexual and Gender Minority Youth and Sexual Health Education: A Systematic Mapping Review of the Literature. *Journal of Adolescent Health*, 68(6), 1040–1052. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2020.09.032

Polit, D.F. & Beck, C.T. (2017). *Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice* (10 uppl.). Philadelphia: Wolters Kluwer.

Radulescu, A., Shin, Y. S., & Niv, Y. (2021). Human Representation Learning. *Annual Review of Neuroscience*, 44(1), 253–273. DOI: 10.1146/annurev-neuro-092920-120559

RFSU. (26 sep 2022). *Sexualundervisning*. <https://www.rfsu.se/vad-vi-gor/i-sverige/fragor-vi-jobbar-med/sexualundervisning/>

Skolinspektionen. (2018). *Sex- och samlevnadsundervisning* (Diarienummer 400-2016:11445). <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/sex--och-samlevnadsundervisning/>

Skolinspektionen. (13 maj 2020). *Undervisning*. <https://www.skolinspektionen.se/rad-och-vagledning/skolrepresentanter/undervisning/>

Skolverket. (9 augusti 2023a). *Läroplanen och kursplanerna bestämmer vad du får lära dig i skolan*. <https://www.skolverket.se/for-dig-som-.../elev-eller-foralder/laroplanen-och-kursplanerna-bestammer-vad-du-far-lara-dig-i-skolan>

Skolverket. (27 juni 2023b). *Sexualitet, samtycke och relationer*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer>

Starrs, A. M., Ezech, A. C., Barker, G., Basu, A., Bertrand, J. T., Blum, R., Coll-Seck, A. M., Grover, A., Laski, L., Roa, M., Sathar, Z. A., Say, L., Serour, G. I., Singh, S., Stenberg, K., Temmerman, M., Biddlecom, A., Popinchalk, A., Summers, C., & Ashford, L. S. (2018). Accelerate progress—sexual and reproductive health and rights for all: Report of the Guttmacher–Lancet Commission. *The Lancet*, 391(10140), 2642–2692. DOI: 10.1016/S0140-6736(18)30293-9

Sequeira, A. (2012). Introduction to Concepts of Teaching and Learning. *Social Science Research Network (SSRN)*, (September 21, 2012), 1–6. DOI: 10.2139/ssrn.2150166

Tallberg Broman, I. (2013). Föräldrasamverkan i förändring. I: A. Harju, & I. Tallberg Broman (Red.), *Föräldrar, förskola och skola: om mångfald, makt och möjligheter*. (1 uppl., s. 25-41) Lund: Studentlitteratur

Unicef Sverige (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*.
https://unicef-porthos-production.s3.eu-west-1.amazonaws.com/slutversion_unicef-bk-booklet_2018.pdf

Bilaga 1. Intervjuguide.

Inledning/presentation/samtycke

Hej tack så mycket för att du vill delta!

Jag vill upprepa det informerade samtycket du skrev på innan intervjun.

Vi kommer börja med att fråga några generella frågor för att få en bakgrund om dig

Vilken ålder är du i?

Vilket kön ser du dig själv som?

Vad är ditt modersmål?

Vilken årskurs undervisar du?

Vilka ämnen?

Hur länge har du varit lärare?

Vad har du för erfarenheter av att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer?

Har det ändrats sedan du började?

Hur brukar du prata om sexualitet, samtycke och relationer?

Delar du upp klassen?

Hjälpmedel. filmer, kondomer?

Hur lång tid brukar undervisningen vara?

Teori: öppna frågor till eleverna, diskussioner mm?

pratar du om sociala medier att dela bilder och tex hur lättillgängligt det är med pornografi?

pratar du om om samkönade sexuella relationer och HBTQ?

undervisar du om genus, relationer och jämställdhet?

brukar du nämna något om HIV?

Har ni något samarbete med barnmorska/umo/elevhälsan?

Hur tycker du att det känns att hålla i undervisningen?

Brukar du uppleva några svårigheter med att undervisa om det?

Pinsamt, obehagligt, roligt, tas svåra/jobbiga saker upp

Hur brukar stämningen bli i klassen?

Vad brukar eleverna uttrycka, återkoppling

Läroplanen för sexualundervisningen ändrades 2022 och säger så här

Undervisningen ska främja

- elevernas hälsa och välbefinnande
- stärka förmågan att göra medvetna och självständiga val
- bidra till förståelse för egna och andras rättigheter
- förmedla betydelsen av samtycke
- omfatta kunskaper om maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck
- utveckla elevernas kritiska förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sam-manhang, bland annat i pornografi.

Arbetar din skolan för att jobba för den nya läroplanen som ändrades förra året, Har det ändrats något som du märkt?

Upplever du att du har fått tillräckligt med utbildning för att undervisa om sexualitet, samtycke och relationer?

Vad hade du behövt?